

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО ПЕДАГОГИКА

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Мария Алексиева

на дисертационен труд на тема “Формиране на ценностни ориентации у учениците
в началното училище чрез обучението по религия”

за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
по научна специалност Теория на възпитанието и Дидактика

Автор на дисертационния труд: Росица Борисова Георгиева

Актуалност и значимост на научния проблем

При формирането на личността на малкия ученик специално място заема въпросът за развитието на ценностни ориентации, които са в основата на поведението. В начална училищна възраст детето не само се запознава със същността на нравствените категории, но и се научава да ги открива в поведението на другите, да ги прилага при собствените си действия. Възпитаването на малките ученици в национални и универсални общочовешки ценности, исторически е свързано с религията, която може да се разглежда и като нравствен регулатор в човешкото битие. Естествено, религиозното образование не може да реши сложните проблеми на обществото, но то може да помогне на индивида да открие своето място в него. Връзката на обучение, възпитание и религия е *“толкова стара, колкото и самото човечество”*, подчертава Ян Амос Коменски във *“Велика дидактика”*. Религиозното образование е част от общото образование, което осигурява изграждането на цялостна личност. Ценният духовен опит от изминалите десетилетия и съвременните проблеми правят особено актуален и социално-значим проблема за религиозното образование и възпитание на подрастващите. В съвременното общество се създават нагласи и предпоставки за съживяване на традициите и усвояване на културните и

нравствените ценности на християнството. Религиозното познание е един от пътищата за духовно-нравствено обновление.

В този контекст трябва да отбележа, че изборът на темата на дисертационното изследване е добро научно попадение, защото отчита потребности на нашето съвремие, свързани с възпитаване у децата на религиозна толерантност, уважение към човешката личности любов към хората; формиране на светоглед и устойчива ценностна система у учениците.

Параметрите на дисертационното изследване са очертани добре. Поставените цел и задачи ясно очертават границите на предмет-обектното изследователско поле в неговата многоплановост и функционалност: *концептуално конструиране, рационален конструкт, емпирична верификация на ценностно-ориентирано учебно съдържание в учебните помагала по Религия за I – IV клас и методически идеи за формиране на ценностни ориентации у учениците в началното училище чрез обучението по религия*

Докторантката убедително защитава тезата, че обучението по Религия в началния етап на обучение основано на ценностно-ориентиран технологичен модел ще постигне осезаемо развитие на ценностните ориентации на учениците, утвърждаване на техния ценностен избор и реализиране на модели на нравствено поведение.

Обща характеристика и съдържание на дисертацията

Дисертационният труд е в обем от 232 страници и се състои от увод, три глави, заключение, литература и приложения. Библиографската справка наброява 143 източника на български и чужди автори, както и интернет статии.

Начинът на структуриране и оформление на дисертационната разработка насочва към прецизност и логическа издържаност на съдържанието. Това Росица Георгиева демонстрира още в увода, в който съобразно с изискванията за подобен род изследване, кратко, ясно и основателно се излагат мотивите за избор на темата, конкретизира се целта и произтичащите от нея задачи, очертава се обектът и предметът на изследването, формулира се хипотезата, представят се изследователските методи. Обект на изследване е динамиката в проявленията на

ценностните ориентации у учениците в началното училище чрез обучението по религия. Водещата цел на изследването е да се очертаят параметрите на обучението по Религия, с фокус върху формирането на ценностни ориентации и овладяване на модели на нравствено поведение у учениците от началния етап на основната образователна степен. Издигнатата хипотеза идентифицира проблема на изследване, като насочва към необходимостта от конструиране и прилагане на ценностно-ориентиран технологичен модел, който подпомага развитието на ценностните ориентации на малките ученици, утвърждава техния ценностен избор и модели на нравствено поведение.

Изложението на съдържанието на дисертационния труд се разгръща логично и последователно, за да се решат поставените задачи, които в обобщен вид включват очертаване на теоретичните основи на изследването чрез изясняване на характеристиките и проявленията на категориите: „общочовешки ценности (базови ценности)“, „нравствени потребности“ и „нравствени ценностни ориентации“, „религиозни ценности“; проучване на теоретично ниво на типологията на малкия ученик и параметрите на хуманно-личностния образователен процес и образователните ценности; проучване на теоретично и на практико-приложно ниво на равнища на формиране на ценностни ориентации и методически идеи за формиране на ценностни ориентации у учениците в началното училище чрез обучението по религия; разработване на модел на емпиричното изследване по проблема (методика на изследването и анализ на резултатите); заключение. Представените приложения допълват представените теоретични и изследователски проекции и дават възможност за изграждане на цялостна представа за обема на извършената работа от докторантката.

Считам, че теоретичната част на дисертацията (обособена в две глави) е представена в логически издържана цялост, характеризира се с широк обхват на изследваната тематика, компетентно авторско изучаване и вътрешно осмисляне на степента на разработеност на темата от други изследователи. Докторантката, Росица Георгиева, демонстрира добра ориентация в специализираната литература по изследваната проблематика. Добро впечатление прави умението на авторката да прецизира използваните понятия, а също и да представя и да

изследва цялостния контекст на тяхната проява. Става въпрос за специалното внимание, което Росица Георгиева отделя на понятийните корелации: нравствени ценности, нравствени потребности, нравствени ценностни ориентации и ценностна система и същността и функциите на религиозните ценности за формиране на ценностни ориентации у малките ученици.

С приносен характер се откроява втора глава на дисертационната разработка, в която докторантката прави анализ на учебното съдържание в учебните помагала по Религия в начален етап на обучение в контекста на ценностно ориентирания подход и описва методически идеи за формиране на ценностни ориентации у учениците в началното училище чрез обучението по религия.

Експерименталната защита на изложените идеи и постановки е представена в трета глава, в която се открояват три основни информационни ядра: инструментариум за провеждане на изследването, организация и методика на изследването и анализ на резултатите от проведено емпирично изследване.

В началото на трета глава докторантката прави уговорка, че *„въз основа на проучената научна литература по проблема са изведени критерии за степента на формиране на ценностни ориентации у учениците в началното училище (по таксономията на Кратуол).“* (с. 108) Разгръщането на процесите и тяхното взаимодействие по таксономията отразяват логическата им обвързаност с равнищата, коментирани в теоретичната част на дисертационното изследване: потребностно-мотивационно, емоционално и рационално. Експерименталната извадка е от 72 ученика в трети клас, 83 начални учители и 232 родители, общо 387 реципиенти.

Инструментариумът за провеждане на изследването дава богата база от данни за тълкуване и анализ: проективни методики (диагностика на етично поведение, незавършени изречения, избор на алтернативи, довърши историята), ценностно сканиране, наблюдение, анкетно проучване. Етапите в процеса на организация и провеждане на изследването са констатиращ, формиращ и заключителен.

Анализът на резултатите е детайлизиран и представен в логически обоснована рамка, според посочените изследователски методи, етапите на изследване и предварително формулираните критерии и показатели за анализ. Резултатите от всички методи на изследване са онагледени в диаграми и таблици. Направените изводи са релевантни и произтичащи от изложението.

Теоретична и практическа значимост на разработката

Дисертационният труд представлява теоретично аргументирана и експериментално защитена авторска позиция.

Сред очертаните научни приноси бих открила следните:

· **В теоретичен план:** добре структурирана и логически издържана теоретична рамка, очертаваща параметрите на формирането на ценностните ориентации в контекста на обучението по Религия на ученици от началния етап на основната образователна степен.;

· **В практико-приложен план:** идеи за усъвършенстване на учебното съдържание и практическата работа с учениците, с цел стабилизиране на вътрешната им мотивация за включване в ценностно-ориентирани и социално значими дейности.

Авторефератът

Авторефератът отразява съдържанието на дисертацията. Представен е с обем от 48 страници и е оформен съобразно стандартните изисквания.

Публикации по темата на дисертацията

Публикациите по темата са доказателство за устойчивия научен интерес на Росица Георгиева към проблемите, представени в дисертационния труд.

Докторантката има 7 самостоятелни публикации по темата от които 2 статии в чуждестранно издание. Разработено е и 1 учебно помагало по Религия за 2 клас (в съавторство).

Някои бележки

Без да омаловажавам достойнствата на дисертационната разработка, мисля, че тя би спечелила, ако:

- след теоретичния анализ и очертаването на научните постижения, свързани с формирането на ценностни ориентации и овладяване на модели на нравствено поведение у малките ученици в началното училище чрез обучението по религия, докторантката изведе обобщена концептуалната рамка, която да послужи като основа за емпиричното изследване;

- в резултат на представените теоретичен и изследователски анализи беше представен схематично и описателно технологичен модел за обучение по Религия, насочен към формиране на ценностни ориентации у учениците в трети клас (една от задачите на дисертационната разработка е формулирана *„Конструирание и апробиране на технологичен модел за обучение по учебния предмет Религия, насочен към формиране на ценностни ориентации у учениците в трети клас“* (с. 8).

Към докторантката имам въпроси:

В дисертационната разработка е добре обоснован изборът на реципиентите (ученици в трети клас на началния училищен етап на обучение). Защо учебното помагало е разработено за ученици във втори клас?

По какъв начин ще използвате изведените теоретични и изследователски резултати в по-нататъшната си работа?

Документите и материалите по процедурата на Росица Борисова Георгиева са оформени прецизно и дават възможност за обективна и пълна оценка на докторантката в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Софийския университет “Св. Климент Охридски”.

Заклучение

По своята актуалност, съдържателно и научно изпълнение дисертационният труд отговаря на изискванията за придобиване на ОНС „доктор“ в направление 1.2. Педагогика.

Разработката е добре структурирана, изведените научни приноси се основават на достоверно представен теоретичен и емпиричен материал и имат характер на обогатяване както в областта на теоретичното знание, така и в областта на практическото приложение на резултатите от проведеното изследване.

Всичко, изложено дотук, ми дава основание да предложа на Уважаемото научно жури да гласува за присъждане на ОНС „Доктор“ на Росица Борисова Георгиева.

Член на научно жури:

.....

доц. д-р М. Алексиева

Бургаски свободен университет

01.08.2016

гр. Бургас